

DUHOVNA OSKRBA VOJAKOV V EVROPI IN NATU TER PODROČNI SPORAZUM S SVETIM SEDEŽEM

PASTORAL CARE FOR THE MILITARY IN EUROPE AND NATO AND SECTORAL AGREEMENT WITH THE HOLY SEE

Review paper

Povzetek Službe vojaške duhovne oskrbe evropskih držav in članic zveze Nato primerjamo z ustrežno službo v Sloveniji. Za primerjavo so posebej pomembne večinsko katoliške tranzicijske države zaradi podobne verske sestave prebivalstva, skupne izkušnje veri neprijaznega sistema, obdobja brez vojaške duhovne oskrbe, obdobja njenega ponovnega uvajanja, demokratizacije in uspešnega vključevanja v mednarodne povezave. Vse so članice Nata in vse, razen Slovenije, imajo za vojaško duhovno oskrbo katoličanov vojaški ordinariat ter s Svetim sedežem sklenjen sporazum, ki ta ordinariat opredeljuje; oboje imajo tudi vse štiri sosede Republike Slovenije. Večina nekdanjih socialističnih držav vojaško duhovno oskrbo že ima oziroma se oblikuje. Njene ukinitve ne načrtuje nobena država. Krepi se vloga laikov in pomen vojaške duhovne oskrbe kot zgleda zagotavljanja svobode vere, verskega dialoga in sožitja. Smiselno je nadaljevati priprave in prizadevanja za podpis sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o duhovni oskrbi v obrambnih silah in policiji ter zavodih za izvrševanje kazenskih sankcij.

Ključne besede *Duhovna oskrba vojakov, vera, Evropska unija, Nato, vojaški kaplani, vojaški ordinariat, sporazum s Svetim sedežem.*

Abstract We compare military pastoral care services in European and NATO countries to a relevant service in Slovenia. Catholic countries in transition are particularly important for the comparison due to their similar religious structure of the population, common experience with a system unfavourable to religion; a period without military pastoral care; a period of its re-introduction; democratisation and successful integration into international structures. They are all NATO countries and all of them, apart from Slovenia, provide catholic military religious care through a Military Ordinariate and have signed an agreement with the Holy See defining the Ordinariate. The latter two are also found in all four Slovenia's neighbouring countries. The majority of former socialist countries already provide military pastoral care or are in the process

of designing it. None of the countries plan to abolish it. The role of laypersons and the importance of military pastoral care as an example of assuring free will, religious dialogue and symbiosis are increasing. It is therefore sensible to proceed with the preparations and endeavours for the signing of an agreement between the Republic of Slovenia and the Holy See regarding pastoral care in the armed forces, the police force, and institutions which enforce criminal sanctions.

Key words *Pastoral care for the military, religion, European Union, NATO, military chaplains, Military Ordinariate, agreement with the Holy See.*

Uvod »V najtežjih trenutkih odkrijemo molitve v svojih srcih,« je na mednarodni konferenci glavnih vojaških kaplanov leta 1999 v Badnu dejal Arnold Resnicoff, glavni kaplan evropskega poveljstva ZDA (USEUCOM). »Ne glede na vernost vojakov, tudi če so te molitve na debelo prekrite s trpljenjem, zatiranjem, vojno ali strahom, je naša naloga, da jih poiščemo in se jih dotaknemo.« (Čepar, 2000, str. 85)

Vojaški poklic je nekaj posebnega tudi zato, ker vojak v okviru svoje službe izvaja nasilje, izpostavlja sebe in nasprotnike nevarnosti ter smrti in je (poleg rablja, ki z odpravo smrtne kazni izginja iz večine držav) edini človek, ki lahko koga legitimno usmrti. Vojak ni »samo na robu življenja in smrti, temveč tudi na robu hvalevrednega junaštva ali zločina.«¹ Ker država posameznika pripelje v opisane položaje, sprejema odgovornost za njegovo celovito oskrbo.

Ministrstvo za obrambo (v nadaljevanju: MO) na vseh področjih svoje pristojnosti zagotavlja čimvišjo raven in primerljivost Republike Slovenije (v nadaljevanju: RS) z drugimi državami, posebej članicami Evropske unije (v nadaljevanju: EU), na področju obrambe pa še posebno s članicami Nata, s katerimi v skupnih operacijah zagotavljamo primerljivo varovanje človekovih pravic, opremo, prehrano, obleko, usposobljenost in celovito oskrbo udeležencev. Za zagotavljanje primerljivosti in za ugotavljanje možnosti izboljšav je nujno poznavanje teh področij – tudi področja vojaške duhovne oskrbe – v drugih državah. Zato je avtor tega članka kot sekretar – osebni svetovalec ministrice v Kabinetu ministrice za obrambo na MO izvedel raziskavo Duhovna oskrba vojakov v Evropi in Natu s poudarkom na ureditvi duhovne oskrbe katoličanov, Mednarodno primerjalna študija, 1. del, MO RS, Ljubljana, marec 2010, št. 812-4/2010-11, ki jo je ministrstvo objavilo na svoji spletni strani. Ta članek povzema navedeno študijo, predstavlja pa tudi rezultate avtorjevega dela, ki v študiji niso predstavljeni.

Za opredelitev teme, teoretskega izhodišča, opis ciljev in postavitev hipoteze je treba najprej povzeti slovenske ustavne določbe, zakone in sporazume s tega področja. V 2. poglavju opisujemo metodologijo, v 3. izvedbo, v 4. pa rezultate. Interpretacija in uporaba rezultatov sta v 5. poglavju, ki mu sledi sklep, temu pa seznam citiranih virov.

¹ Glej spremno besedo dr. A. Stresa v (Plut, 2002, str. 7).

1 OPREDELITEV TEME, TEORETSKO IZHODIŠČE, HIPOTEZA IN CILJI RAZISKAVE

Ustava RS (URS, UL RS, št. 33I/1991-I) zagotavlja celovito spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, med katerimi zavzemajo svoboda vesti in veroizpovedi (41. člen) ter njeno neposredno uresničevanje na podlagi ustave (15. člen) posebno višje mesto, saj pravice iz 41. člena ustave sodijo med tiste, ki jih ni mogoče niti začasno omejiti ali v nobenih okoliščinah razveljaviti (16. člen), kot na primer pravice do življenja in prepovedi mučenja.

Temeljni predpis, ki ureja uresničevanje verske svobode, je Zakon o verski svobodi (ZVS, UL RS, št. 14/2007), ki določa, da imajo pripadnice in pripadniki Slovenske vojske (v nadaljevanju: SV) »med vojaško službo pravico do verske duhovne oskrbe² v skladu s predpisi o vojaški službi in obrambi države« (22. člen), da »policistkam in policistom, ki to želijo, država zagotovi versko duhovno oskrbo v okoliščinah, ko jim je uresničevanje verske svobode oteženo« (23. člen), da imajo »osebe, ki jim je na podlagi odločbe sodišča odvzeta prostost ali jim je bilo omejeno gibanje in so v zavodu za prestajanje kazni zapora, vzgojnem zavodu, prevzgojnemu domu ali v zavodu za usposabljanje, ... pravico do redne individualne in kolektivne verske duhovne oskrbe« (24. člen). ZVS v 21. členu predvideva tudi sklepanje sporazumov z registriranimi cerkvami ali drugimi verskimi skupnostmi: » ...Sporazum se lahko sklene z vrhovnim organom cerkve ali druge verske skupnosti v RS ali z vrhovnim organom cerkve ali druge verske skupnosti z mednarodnopravno osebnostjo, ki je za to pristojen po njenih avtonomnih pravilih.« Ustrezne določbe so tudi v 52. členu Zakona o obrambi (ZObr-UPB1, UL RS, št. 103/04) ter v členih 76 in 83 Zakona o službi v SV (ZSSloV, UL RS, št. 68/2007).

Že pred uveljavitvijo ZVS sta bila v 12. členu Sporazuma med RS in Svetim sedežem³ o pravnih vprašanjih⁴ zagotovljena celovito spoštovanje verske svobode osebam v bolnišnicah, domovih za ostarele, v zaporih in drugih ustanovah, v katerih je oteženo svobodno gibanje oseb, in pravica Katoliške cerkve do pastoralnega delovanja v teh ustanovah.

Duhovno oskrbo vojakov podrobneje obravnavata Sporazum med Slovensko škofovsko konferenco in Vlado RS o duhovni oskrbi vojaških oseb v SV (Čepar, 2008, str. 93–96), podpisan 21. septembra 2000, ki v točki 1.1 v 1. členu predvideva ustanovitev vojaškega ordinariata⁵ in sprejetje ustreznega mednarodnega

² Vsebinsko tega pojma bo bralec spoznal v poglavju 4.4.

³ Sveti sedež je upravno središče delovanja papeža kot vrhovnega predstavnika Katoliške cerkve in je po mednarodnem pravu pravna oseba.

⁴ Sporazum je objavljen z Zakonom o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih, BHSPV, UL RS-MP, št. 4/2004.

⁵ Ordinariat ali škofija je najvišja (v tem primeru pa tudi edina mogoča) cerkvena organizacijska oblika. Ustanovi jo lahko le Sveti sedež. Vodi jo ordinarij ali škof. Škofije so navadno teritorialne, kar pomeni, da so pristojne za ljudi na nekem ozemlju. Pri vojaški škofiji gre za personalno škofijo, ki je pristojna za določene skupine ljudi glede na neko njihovo lastnost (na primer vojake, policiste, zapornike, bolnike, njihove družinske člane, ...) ne glede na ozemlje.

sporazuma med RS in Svetim sedežem ter Sporazum med Evangeličansko cerkvijo v RS in Vlado RS o duhovni oskrbi vojaških oseb v SV (Čepar, 2008, str. 97–99), podpisan 20. oktobra 2000. Pravice cerkva in drugih verskih skupnosti do pastoralnega delovanja oziroma duhovne oskrbe in celovito spoštovanje verske svobode oseb v bolnišnicah, zdravišnih, zaporih, vojašnicah in drugih ustanovah, v katerih je gibanje oseb omejeno ali onemogočeno, zagotavljajo še sporazumi o pravnem položaju petih verskih skupnosti.⁶

Katoliška Cerkev je ob različnih priložnostih izrazila pripravljenost za sklenitev posebnega mednarodnega sporazuma med RS in Svetim sedežem o duhovni oskrbi v vojski, policiji in zaporih. Leta 2007 je bil osnutek takega sporazuma pripravljen na MO (MO, 2007), vendar ga vlada ni obravnavala.

Osnovni namen raziskave (Čepar, 2010) je bil zbrati čim več informacij iz zakonodaj in prakse tujih držav – tistih, s katerimi smo v preteklih letih vstopili v mednarodne gospodarske, politične in obrambne povezave, ter tistih, katerim smo podobni po izkušnji obdobja, v katerem je bila vera (tudi v vojski) zapostavljena – in presoditi njihov pomen za odgovore na vprašanja, ki se pojavljajo ob oblikovanju mednarodnega sporazuma. Ta članek povzema v raziskavi zbrane informacije, jim dodaja nove, in povzema ter dopolnjuje razmislek o njihovem pomenu.

Z mednarodno primerjavo želimo torej dati tudi prispevek k »policy analizi«⁷ oblikovanja in podpisa mednarodnega sporazuma. Ključne, za policy analizo pomembne teme, ki so se že do zdaj pojavljale v javnosti, so: Ali je državno financiranje verskih skupnosti ustavno?⁸ Je sklenitev sporazuma v nasprotju z ustavnim načelom enakopravnosti verskih skupnosti ali z načelom njihove ločenosti od države? Je treba zdajšnjo duhovno oskrbo skrčiti ali ukiniti? Bi se bilo treba sklenitvi sporazuma s Svetim sedežem izogibati? Vsako od navedenih vprašanj predstavlja hipotezo, ki jo bomo poskušali potrditi ali ovreči.

Temeljna ničelna hipoteza je, da bi bilo smotrno prekiniti priprave in prizadevanja za podpis sporazuma med RS in Svetim sedežem o duhovni oskrbi v obrambnih silah in policiji ter zavodih za izvrševanje kazenskih sankcij.

⁶ Seznam glej v (Čepar, 2010, str. 55).

⁷ Ta izraz smo uporabili namesto sopomenke »analiza politik«, ker ima v slovenščini izraz politika pomen, ki se mu tu želimo izogniti.

⁸ Trditev se je v različnih oblikah pojavljala v Državnem zboru RS in javni razpravi med sprejemanjem ZVS, pa tudi v obrazložitvi Odločbe Ustavnega sodišča RS, številka U-I-92/07-23 (UL RS št. 46/2010), v poglavju Navedbe Državnega sveta.

2 METODOLOGIJA – SPREMENLJIVKE – ENOTA OPAZOVANJA – ZBIRANJE PODATKOV

Uporabljamo metode primerjalnega družboslovnega raziskovanja, ki ga Scheuch (1990) opredeljuje kot raziskavo, pri kateri gre za primerjavo istih konceptov ene ali več enot v dveh ali več družbah, kulturah in nacionalnih državah. Najpomembnejši razlog za primerjalne študije so rastoča globalizacija, internacionalizacija in izmenjava družbenih, kulturnih in gospodarskih vplivov. Širitev zveze Nato in EU z enotnim gospodarskim prostorom, ki ni izoliran od kulturnih, verskih in drugih družbenih vplivov, sta konkretna zgleđa, ki imata za Slovenijo kot članico obeh integracij velik pomen.

Za enoto raziskovanja smo vzeli državo, čeprav se verski in kulturni tokovi ne ustavljajo ob državnih mejah, Francija pa ima na primer znotraj svojih meja za različna geografska območja različno zakonodajo. Razlog je, tako kot pri večini primerjalnih raziskav, v dosegljivosti statističnih podatkov, ki jih zbirajo države za svoja ozemlja, in v zakonodaji, ki praviloma velja za celotno državno ozemlje.

Definicija spremenljivk je zahtevna naloga, v kateri se kažejo metodološke težave primerjalnega pristopa. Nekatere spremenljivke so numerične z zveznim naborom vrednosti, kot na primer delež pripadnikov posameznih verskih skupnosti v prebivalstvu države, ali s celoštevilčnim naborom, kot na primer število vojaških duhovnikov in število sklenjenih sporazumov. Večini spremenljivk pa ne moremo pripisati številčnih vrednosti. Take so na primer obstoj in vsebina sporazuma s Svetim sedežem, naloge, pristojnosti in sestava vojaške duhovne oskrbe, položaj in izobrazba vojaških duhovnikov.

Zavedamo se pomanjkljivosti in metodoloških težav mednarodne primerjalne študije tako različnih sistemov, kot jih glede položaja verskih skupnosti predstavljajo evropske države. Prva je vprašanje izrazov, ki morda v različnih državah in kulturah opredeljujejo različne pojme. Podobno je s statističnimi podatki (na primer o verski sestavi prebivalstva), ki imajo zaradi različnih opredelitev in različnih metodologij zbiranja lahko precej različen pomen. Ne moremo odmisлити neekvivalence pojmov v različnih državah, neobvladljive množice vplivajočih spremenljivk in drugih težav. Nemogoče je za 45 držav sestaviti popolno matriko, ki bi za vse države vsebovala vse elemente; ne le zaradi različne stopnje dostopnosti podatkov, ki so pogosto dostopni le v jeziku posamezne države, temveč tudi zato, ker marsikateri podatek v posameznem sistemu ne obstaja. Težko na primer najdemo ustavne določbe o veri za državo, ki nima ustave. Nimamo torej ambicije podati popolne in izčrpne informacije. Vendar se kljub temu ne želimo odpovedati novim spoznanjem, ki jih prinašajo podatki o teh sistemih, kot tudi medsebojne primerjave, predvsem z RS.

3 IZVEDBA RAZISKAVE

Celovita t. i. policy analiza lahko vsebuje mnenjske raziskave med vsem prebivalstvom ter posebej zainteresiranimi skupinami, mnenja političnih strank, vladnih organov, varuha človekovih pravic, nevladnih organizacij, objavljena stališča v medijih, raziskovalne dosežke in drugo.⁹ V okviru te mednarodne primerjalne raziskave, ki je le del take policy analize, smo dali poudarek analizi pravnih virov. Zaradi gospodarnosti smo ob primarnih virih, kot so ustave, zakoni, sporazumi in drugi akti, upoštevali tudi sekundarne vire, kot so že izdelane akademske raziskave in publikacije, pa tudi druge informacije, na primer s svetovnega spleta, iz neposrednih stikov in medijev. Ker se je v tranzicijskih državah zakonodaja o verski svobodi in verskih skupnostih v zadnjih dveh desetletjih hitro spreminjala, smo 21 evropskih tranzicijskih držav januarja 2010 zaprosili za najnovejše podatke o vojaški duhovni oskrbi. Odgovorilo je 15 držav, ker pa sta dve omejili razpolaganje s temi podatki, je v raziskavi upoštevanih 13 odgovorov.¹⁰ V slovenščino smo prevedli sporazume Svetega sedeža o vojaški duhovni oskrbi z Litvo in Slovaško (Čepar, 2010, str. 125–131), na strani 109 pa je navedenih 164 uporabljenih virov v angleškem, bosanskem, francoskem, hrvaškem, italijanskem, latinskem, nemškem in srbskem jeziku.

Zbrani so podatki za 28 članic Nata, 6 članic EU, ki niso članice Nata, EU kot posebno enoto, Švico, ki ni niti v EU niti v Natu, ter 9 drugih evropskih nekdanjih socialističnih držav, skupaj 45 enot (44 držav in EU). Andora, Liechtenstein, Monako, San Marino in Vatikan niso vključeni, ker nimajo svojih vojsk. Zanimali so nas delež katoliškega prebivalstva, zakonodaja o verski svobodi in verskih skupnostih, pravni temelji službe duhovne oskrbe, za katoličane posebej morebitni sporazumi s Svetim sedežem, organiziranost, sestava, pristojnosti in naloge, položaj in število vojaških duhovnikov, ali vojaški duhovniki nosijo vojaško uniformo in imajo vojaške čine, status vojaškega škofa, zahtevana temeljna izobrazba vojaških duhovnikov, njihovo usposabljanje in odgovornost, zagotavljanje razmer za delo ter financiranje v povezavi s splošno ureditvijo financiranja verskih skupnosti. Čeprav je raziskava osredotočena na institucionalizirano vojaško duhovno oskrbo, ki jo države financirajo iz proračuna, je za popolno sliko in namen raziskave pomembno tudi, kako se sicer financirajo verske skupnosti in kako je z duhovno oskrbo v drugih ustanovah, kot so policija, bolnišnice, zapori, sociala in šole.

⁹ *Metodologija policy analize je opisana v (Maychrzak, 1984).*

¹⁰ *Podrobneje v (Čepar, 2010, str. 99–101).*

4 REZULTATI

4.1 Splošne ugotovitve

4.1.1 Odnos med državo in verskimi skupnostmi

EU načeloma ne posega v odnos države do verskih skupnosti in ga ne poskuša poenotiti, temveč to področje prepušča državam članicam, zato v Evropi in EU najdemo na eni strani države z državnimi cerkvami, na drugi države s strogo ločenostjo države in cerkve, vmes pa večino držav s sistemom ločenosti cerkve ter države s priznanjem skupnih nalog in potrebe po sodelovanju.

Razlike med sistemi se zmanjšujejo¹¹, ti pa se približujejo sistemu sodelovanja avtonomnih subjektov ali tako imenovane prijazne ločenosti. To velja za »stare« članice Nata in EU ter za nekdanje socialistične države, nove članice ter nečlanice Nata in EU. Švedska je leta 2000 sprejela zakon, po katerem evangeličansko-luteranska cerkev ni več državna. Nekatero pravice in možnosti v državah z državnimi cerkvami dobivajo tudi druge verske skupnosti. Na drugi strani Francija ne izvaja ostro svoje »laïcité«, Nizozemska svoje ureditve ne razume kot stroge ločenosti, tranzicijske države, ki so prej živele v ureditvi neprijazne ločenosti, pa v zadnjih dveh desetletjih sprejemajo zakonodajo, v kateri je zagotovljena pravica do verske svobode in v kateri imajo vse bolj pomembno mesto tudi cerkve ter druge verske skupnosti.¹² V nobeni od njihovih po letu 1990 sprejetih ustav ne najdemo državne cerkve (kar bi bilo mogoče pričakovati ob pravoslavni in tudi protestantski tradiciji večine teh držav, ki lahko najdejo zglede državnih cerkva med »starimi« članicami Nata in EU), po drugi strani pa je glede laičnosti države samo ustava Ruske federacije primerljiva na primer z ustavo Francije ali Turčije¹³. V novih ustavah se res pojavlja določba o ločenosti države in verskih skupnosti, vendar ta ločenost pomeni priznanje avtonomije tako države kot cerkve in ne več prepovedi sodelovanja ter državnega financiranja koristnih dejavnosti verskih skupnosti.

Te imajo pomembno mesto v izobraževalnem sistemu, zdravstvu, socialni, ohranjanju kulturne dediščine in na drugih področjih. Pomembna družbeno koristna dejavnost cerkva je dobredelna dejavnost. Poleg materialne pomoči, ki jo zberejo in razdelijo cerkvene organizacije, je pomembna duhovna razsežnost te pomoči, vključitev in vzgoja velikega števila prostovoljcev in dejstvo, da cerkve vzdržujejo infrastrukturo pomoči potrebnim, ki jo lahko brez začetnih oziroma zagonskih stroškov uporabi tudi država ali mednarodne organizacije. Ideja prostovoljstva, ki jo razvijajo, in vzgoja zanj, ne samo pomeni posameznih akcij, temveč z gojenjem in spodbujanjem

¹¹ Za članice EU, med katerimi je takrat bilo že 8 »tranzicijskih«, je svetovno priznani ekspert za to področje leta 2005 zapisal: »Despite all the differences between the systems there does, however seem to be a measure of convergence.« (Robbers, 2005, str. 579).

¹² Podrobnosti bo bralec našel v opisu posameznih držav v (Čepar, 2010).

¹³ S. Ferrari (2003, str. 416) ugotavlja: »Finally it should be stressed that only the Constitution of the Russian Federation (art. 14) affirms the laïcité of the State, according to the French or Turkish model.«

solidarnosti pomeni nujno potrebno vzgojno, duhovno in kohezivno prvino družbe. Ni pa zanemarljiv tudi finančni vidik prostovoljstva.

Svobodo vere in vesti varujejo mednarodni dokumenti ter ustanove. Svoboda izpovedovanje vere v zasebnem življenju ni sporna, glede izpovedovanja vere v javnosti pa so v različnih državah različni pogledi. Znani so zapleti v Italiji in Nemčiji glede verskih znamenj v šolah, francoska prepoved nošenja muslimanskih rut v javnih šolah in v belgijskem parlamentu konec aprila 2010 sprejeti zakon o prepovedi nošenja burke v javnosti. Članice EU urejajo ta področja s svojimi zakonodajami, vendar pa so skupni standardi določeni na primer z 9. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS(13. 6. 1994) MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994)) ter z judikaturou Evropskega sodišča v Luksemburgu in Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourg. Direktive in uredbe EU s področja dela, davkov, kmetijstva in varstva živali prav tako ožijo okvire nacionalnim zakonodajam ter prispevajo k poenotenju.

4.1.2 Duhovna oskrba vojakov

Duhovna oskrba vojakov je samoumevna prvina vojsk držav, s katerimi je Slovenija v obrambno-varnostnih in gospodarskih povezavah. Večina novih članic Nata jo je uvedla pred vstopom. Madžarska se je tega področja lotila zelo zgodaj, druge so ji sledile v zadnjih petnajstih letih, zaostajata pa članici Albanija in Bolgarija, v katerih formalno še ni uvedena. Vojaški ordinariat za katoličane imajo vse dovolj velike¹⁴ članice Nata z večinskim katoliškim prebivalstvom in tudi nekatere, v katerih je katoličanov manj, na primer Kanada, Nemčija, Nizozemska, ZDA in Velika Britanija. Do zdaj je Nato to službo prepuščal državam članicam, zdaj pa si prizadeva vzpostaviti nekatere strukture tudi na ravni zveze.

Nekatere države imajo vojaško kaplanstvo organizirano kot enotno službo za vse tri zvrsti (zračne sile, mornarico in kopensko vojsko), druge pa ločeno. Prav tako so kaplanstva različnih ver v nekaterih državah bolj, v drugih manj organizacijsko povezana. Ureditev je odvisna tudi od odnosa med cerkvijo oziroma cerkvami v posamezni državi.

Sveti sedež je leta 1986 izdal apostolsko konstitucijo¹⁵ z navodili, kako naj se ta služba uredi za katoličane. V konstituciji opredeljuje vojaške škofije oziroma ordinariate z vojaškimi kaplani, ki jih vodi vojaški škof.

Ukinitve duhovne oskrbe ne načrtuje nobena država. V nekaterih državah z najstrožjo ustavno ločenostjo verskih skupnosti od države, kot so Francija in ZDA, je bil v preteklih desetletjih njen obstoj v ustavno-sodni presoji, vendar je bilo na najvišji ravni ugotovljeno, da je ustaven. Opazna so prizadevanja, da bi ta služba prevzela nove naloge skladno s potrebami časa in novimi načini zagotavljanja obrambe ter

¹⁴ Edina večinsko katoliška članica Nata, ki nima vojaškega ordinariata za katoličane, je Luksemburg, ki ima le enega vojaškega kaplana, kar ni dovolj za ustanovitev škofije.

¹⁵ V slovenščino jo je prevedel in objavil J. Plut (2002, str. 323–327).

varnosti. Vojska ZDA intenzivno zaposluje nove duhovnike. Katoliških na primer v domovini ne dobi dovolj, zato jih vabi iz Evrope, Južne Amerike in Afrike. Veča se zavedanje potrebe po duhovnosti. Vedno pomembnejši postajajo duhovnikovo delo za družino vojaka, domovinska in moralna vzgoja ter spremljanje vojakov na nalogah zunaj države v tuja okolja in kulture. Ob večjih potrebah po duhovnikih za vojsko in hkratnem zmanjševanju duhovnih poklicev v večini evropskih držav je vedno bolj poudarjena vloga laičnih sodelavcev.

V večini obravnavanih držav že desetletja pri duhovni oskrbi vojakov dejavno sodelujejo duhovniki različnih veroizpovedi. Čeprav so morda med njihovimi cerkvami nasprotja, se to pri njihovem delu ne pozna. Tako vojaška duhovna oskrba postaja zgled verske strpnosti in sodelovanja.

4.2 Ureditev v večinsko katoliških tranzicijskih državah

Vse (Hrvaška, Litva, Madžarska, Poljska, Slovaška), razen Slovenije, imajo s Svetim sedežem sklenjen sporazum, ki za katoličane opredeljuje vojaški ordinariat. Zadnja od njih ga je leta 2002 podpisala Slovaška. Bosna in Hercegovina, tam je katoliško prebivalstvo v manjšini, država pa ni članica EU ali Nata, je sporazum podpisala in ratificirala leta 2010, v veljavo pa je stopil z izmenjavo ratifikacijskih listin 14. 9. 2010.¹⁶ Za večinske muslimane ima BiH že več let urejeno vojno muftijstvo, kar je podobna struktura vojaškemu ordinariatu. Na Hrvaškem in Slovaškem ordinariat oskrbuje vojsko, policijo ter zapore.¹⁷

S Svetim sedežem so več sporazumov za ureditev različnih področij sklenile: Hrvaška štiri, po tri pa Litva, Madžarska in Slovaška. Poljska ima obsežen konkordat¹⁸, ki ureja različna področja, med drugim tudi duhovno oskrbo vojakov. Dva sta sklenili tudi Albanija ter Bosna in Hercegovina, ki nista večinsko katoliški.

Sporazumov ne sklepajo le tranzicijske države. V desetletju pred letom 2010 je 18 držav sklenilo 23 sporazumov s Svetim sedežem. Med njimi so sedem nemških zveznih dežel, Kazahstan, Litva (3), Slovaška (3), Gabon, Albanija (2), Latvija, Portugalska, Slovenija, Bosna in Hercegovina, Francija ter Andora. Sporazume so sklenili tudi drugi subjekti, ki niso države, kot sta na primer Palestinska osvobodilna organizacija (PLO) in Organizacija afriške enotnosti.¹⁹

¹⁶ Podatek je objavil Urad za odnose z javnostmi Ministrstva za obrambo BiH (Ured, 2010).

¹⁷ Glej opise posameznih držav v (Čepar, 2010).

¹⁸ Konkordat je obsežnejši sporazum, ki obravnava navadno vsa področja, ki jih je treba urediti. Alternativa sklenitvi konkordata je na primer sklenitev krovnega sporazuma, ki predvideva sklenitev nekaj področnih sporazumov (na primer za duhovno oskrbo vojakov, za področje vzgoje in izobraževanja, področje varstva kulturne dediščine, področje financiranja).

¹⁹ Glej (Čepar, 2010, str. 108).

4.3 Vsebina sporazuma

Zapisujemo področja, ki so navadno deli takega sporazuma (po Čepar, 2010, str. 134–135).

Naslov pove, katere državne ustanove vključuje sporazum, pri čemer naj bi v Sloveniji vključeval obrambne sile, policijo in zavode za izvrševanje kazenskih sankcij.

Preambula vsebuje temelje, na katerih oblikujemo sporazum, kot so prej sprejeti sporazumi, za to področje pomembni členi ustave, dokumenti 2. vatikanskega koncila in norme kanonskega prava, pomen človekovih pravic, mednarodno priznana načela in skupna želja trajno urediti pravico do duhovne oskrbe.

Posamezni členi določajo te vsebine:

- obveznost Svetega sedeža, da za duhovno oskrbo katoliških pripadnikov navedenih ustanov ustanovi ordinariat, ki je pravna oseba in cerkvenopravno izenačen s škofijo ter deluje skladno s pravnim redom države podpisnice in kanonskim pravom;
- ordinariat vodi škof, ki je član škofovske konference države podpisnice in ima enake pravice ter dolžnosti kot drugi škofje ter je lahko tudi škof druge škofije; dogovorita se način imenovanja škofa in način jurisdikcije;
- določitev oseb, ki jih ordinariat oskrbuje;
- določitev osebja ordinariata oziroma sestave (generalni vikar in drugi vikarji, kancler, duhovniki ter diakoni in laiki), način imenovanja (soglasje ter mnenje pristojnega ministra), odpoklic in pravica do molčečnosti;
- določitev ustanove, ki da vojaškemu škofu duhovnike, kar praviloma naredijo druge škofije in redovi; imenujejo se kaplani, ki imajo pravice in dolžnosti župnika v župniji;
- opredelitev zaposlitve, obveznost upoštevati predpise delodajalca pri delu, ravnanje pri kršitvah in skladno z ločenostjo cerkve in države, da pastoralo določajo cerkveni predpisi;
- da pogoje za delo in materialne ter prostorske razmere zagotavlja država;
- naloge vojaških duhovnikov, kot so zagotavljanje individualne in kolektivne verske duhovne oskrbe, izvajanje bogoslužja in drugih nalog;
- svoboda škofa pri sporazumevanju z osebjem ordinariata;
- sedež ordinariata, ki je praviloma prestolnica države;
- način priprave statuta in/ali pravilnika ordinariata;
- način urejanja morebitnih nesoglasij pri razlagi sporazuma in obravnavanje drugih odprtih vprašanj (sporazumno, po diplomatski poti);
- način ratifikacije in začetek veljavnosti sporazuma.

Zapiše se datum podpisa, določita se verodostojna izvirnika. Za Slovenijo sta izvirnika v slovenskem in italijanskem jeziku.

4.4 Slovenija

4.4.1 Sedanje stanje, naloge in obseg duhovne oskrbe vojakov

Duhovno oskrbo ne glede na versko pripadnost zagotavlja Vojaški vikariat. V njem so zaposleni vojaški vikar, namestnik vikarja za Katoliško cerkev, namestnica vikarja za Evangeličansko cerkev, vojaški kaplani, in sicer skupaj z vikarjem ter namestnikom dva evangeličanska ter pet katoliških, in pastoralni asistenti. Leta 2005 je bilo vseh zaposlenih 12, leta 2010 pa 13.

Osebjem Vojaškega vikariata živi z enoto, vse pripadnice in pripadniki SV imajo nenehno možnost za pogovor ali nasvet, poveljujočim pa svetujejo s področja etičnih, moralnih in religijskih vprašanj. Za pripadnice in pripadnike SV ter njihove družinske člane vodijo bogoslužja, mednarodna romanja in verska srečanja, duhovne obnove, tečaje meditacije, srečanja parov in tabore za otroke ter priprave na prejem zakramentov, delijo zakramente krsta, prvega svetega obhajila, birme, poroke, spovedi in bolniškega maziljenja. Sodelujejo pri usposabljanjih, na terenu, mednarodnih vajah, v mednarodnih operacijah miru in na operacijah kriznega odzivanja ter uresničujejo kulturni verski program ob večjih praznikih. Na nekaterih misijah je ves čas tudi vojaški kaplan. Pripadnikom in pripadnicam SV in MO ter njihovim družinskim članom, ki ne pripadajo katoliški ali evangeličanski skupnosti, omogočajo splošno duhovno oskrbo in srečanja s predstavnikom njihove veroizpovedi. Njihovo vodilo je: »Zvest Bogu in domovini.« Sodelujejo na mednarodnih konferencah vodilnih vojaških kaplanov in škofov, in sicer so leta 2005 tako konferenco uspešno pripravili in izvedli v Sloveniji, ter Mednarodnega apostolata vojakov, in krepijo stike s službami duhovne oskrbe drugih držav, pripravljajo pripadnike pred odhodom v mednarodne operacije miru tako, da jim predstavljajo vero in običaje, značilne za območje, na katerega gredo, ter z vidika duhovnega reševanja odprtih družinskih ali medsebojnih vprašanj. So pomoč poveljniku pri vodenju enote. Po svojih nalogah in poudarku na spoštovanju vseh ljudi ter ver je slovenska vojaška duhovna oskrba primerljiva z ustreznimi službami drugih držav (po Čepar, 2010, str. 53–57).

4.4.2 Ugotovitve empiričnih raziskav

V letih od 2003 do 2008 je raziskovalna skupina na Fakulteti za družbene vede v okviru raziskave SV v mirovni operaciji preučevala tudi duhovno oskrbo vojakov. V svojem prvem poročilu (Jelušič, 2004) so zapisali, da se je v kontingentu vojakov, v katerem je bilo manj kot polovica vernih, po petih mesecih misije strinjane s trditvami, da zaupajo religiozni duhovni oskrbi, da mora biti vojaški duhovnik nenehno navzoč na misiji, da se v težavah radi pogovorijo z vojaškim duhovnikom in da so njegove aktivnosti zelo privlačne, statistično značilno povečalo. V kontingentu, v katerem je bilo 65 odstotkov vernih vojakov, so religiozni duhovni oskrbi zelo zaupali že pred odhodom na misijo, saj se 70 odstotkov anketirancev strinja ali zelo strinja s tako trditvijo. Skoraj dve tretjini vojakov meni, da bi moral biti vojaški duhovnik nenehno na misiji. Po petih mesecih njihovo strinjanje s trditvami o vojaških duhovnikih nekoliko upade. Ugotovili so tudi, da je bil vojaški duhovnik premalo časa med vojniki, da bi lahko bistveno vplival na njihovo duhovno stanje.

Po končani raziskavi so avtorji zapisali: »Vojaškega duhovnika in njegove aktivnosti so dobro sprejeli tako tisti, ki sebe označujejo za verne, kot tisti, ki sebe nimajo za verne. To je dokaz, da je vojaškim duhovnikom v SV z njihovim delovanjem uspelo preseči okvire verske službe in so dosegli, da pripadniki v njih vidijo bolj osebe, ki jim lahko zaupajo, jih razumejo in jim bodo pomagale, kot pa znanilce vere.« (Juvan, 2009, str. 24)

4.4.3 Položaj in financiranje

Tako kot v drugih državah tudi v Sloveniji nastopa država prek vlade oziroma ministrstva kot delodajalec in plačnik vojaških duhovnikov ter drugih delavcev vikariata. Ti se morajo ravnati po predpisih in pravilih vojaške službe, razen pri pastoralnem delu, pri katerem se skladno z načelom ločenosti države in verskih skupnosti ravnajo po cerkvenih predpisih. Podobno je tudi v drugih državnih ustanovah, v katerih duhovno oskrbo podpira država.

Republika Slovenija se pridružuje drugim evropskim državam, ki razumejo verske skupnosti kot dragocene sodelavce, ki so za določene nujne dejavnosti nenadomestljivi, nekatere druge, tudi nujne dejavnosti, ki bi jih sicer morala zagotoviti država, pa opravljajo boljše in ceneje od države, zato jim delovanje omogočajo tudi s finančno podporo. ZVS jih skladno s tem v prvem odstavku 5. člena imenuje »splošno koristne organizacije«.

Slovenija je leta 2008 namenila za vse verske skupnosti za socialne prispevke duhovnikov, druge pomoči in dohodninske donacije, preračunano na prebivalca, štiri do osemkrat manj kot v primerljivih tranzicijskih državah, kot so Češka, Madžarska in Slovaška (po Čepar, 2010, str. 96, 97).

4.4.4 Odločba Ustavnega sodišča RS

Ustavno sodišče je na seji 15. aprila 2010 v postopku za oceno ustavnosti, začetem z zahtevo Državnega sveta, izdalo odločbo številka U-I-92/07-23. Odločilo je, da državno financiranje verskih skupnosti ni v neskladju z ustavo. Členi 22–25 ZVS, ki določajo versko duhovno oskrbo v vojski, policiji, zavodih za prestajanje kazni, bolnišnicah in socialnovarstvenih zavodih, vključno s tretjim odstavkom 52. člena Zakona o obrambi, niso v neskladju z ustavo, razen izjeme – v neskladju z ustavo so določbe o zaposlovanju duhovnikov za versko duhovno oskrbo v zavodih za prestajanje kazni in bolnišnicah, zato jih je sodišče razveljavilo. Ni pa v neskladju z ustavo državno plačilo verskim skupnostim za delo, ki ga njihovi duhovniki opravijo s posredovanjem verske duhovne oskrbe vernikom v zaporih in javnih bolnišnicah (146. točka obrazložitve odločbe). Torej ni v neskladju z ustavo nobena določba, povezana z versko duhovno oskrbo v javnih ustanovah, ki smo jih navedli v drugem odstavku prvega poglavja.

5 INTERPRETACIJA IN UPORABA REZULTATOV

5.1 Odnos med državo in verskimi skupnostmi

V nekdanjih socialističnih državah je bilo sodelovanje med državo in verskimi skupnostmi v nekem zgodovinskem trenutku prekinjeno, takratna področna zakonodaja pa je bila razveljavljena. Morebitna nova se ni razvijala v sodelovanju z verskimi skupnostmi, temveč v smeri državnega nadzora ob pričakovanju skorajšnjega izumrtja vere in verskih skupnosti. Te države so se po padcu berlinskega zidu začele zavedati velikih pravnih praznin in jih različno hitro zapolnjujejo. V vseh je zagotovljena verska svoboda. Očitno je prizadevanje, da ne bi izhajali iz nezaupanja do verskih skupnosti, temveč iz odgovornosti države, da obstoječe infrastrukture, območja zaupanja in ustvarjalne energije po načelu sinergije ter optimalnega izkoriščanja danih virov vključi v prizadevanja in delo za skupno dobro. V vseh državah je na podlagi pozornosti, ki jo namenjajo temu področju, opazen velik pomen, ki ga pripisujejo veri in verskim skupnostim. To velja tudi za Slovenijo, večja finančna podpora verskim skupnostim v primerljivih državah pa pomeni, da so pri nas še neizkoriščene možnosti vključitve verskih skupnosti v delo za skupno dobro.

5.2 Duhovna oskrba vojakov v večinsko katoliških tranzicijskih državah

Te države so s Slovenijo posebej primerljive zaradi podobne verske sestave prebivalstva, skupne izkušnje veri neprijaznega sistema, obdobja brez vojaške duhovne oskrbe in obdobja njenega ponovnega uvajanja, demokratizacije ter uspešnega vključevanja v mednarodne povezave. Vse so članice Nata, duhovno oskrbo vojakov pa so uvedle še pred vstopom v zvezo. Sodelovanje države s cerkvami je bilo v več desetletjih neprijaznega sobivanja prekinjeno, država in cerkve so se ga odvadile, ljudje pa so nanj pozabili. O marsičem, kar je bilo nekdaj samoumevno, se je bilo treba v zadnjih dvajsetih letih na novo dogovoriti, to ubesediti in zapisati. Te države nimajo državne cerkve, temveč v različnih oblikah zapisano ločenost države in cerkve, ko nobeden izmed obeh subjektov nima oblasti nad drugim in sta vsak na svojem področju avtonomna. Zato področja skupnega sodelovanja za zagotovitev človekovih pravic, v tem primeru pravice do verske svobode, urejajo s sporazumi. V njih sodelovanje, torej pristojnosti, način in pogoje dela na posameznih področjih, transparentno in po demokratičnem postopku (ponovno) opredelijo. To je nujno predvsem na področjih precej tesnega sodelovanja cerkve in državnih ustanov, kot je duhovna oskrba vojske, policije in zaporov. Sporazum kot svoboden dogovor dveh avtonomnih subjektov lahko izraža posebnosti posameznih držav. To sporazumevanje je skladno s predpisi EU, saj Pogodba o delovanju Evropske unije (UL Evropske unije SL C 115/49, 9. 5. 2008,) v tretjem odstavku 17. člena določa, da EU cerkvam priznava njihovo identiteto in poseben prispevek »ter z njimi vzdržuje odprt, pregleden in reden dialog«, kar obsega tudi sporazumevanje ter dogovarjanje o zadevah in dejavnostih, v katerih se delovanje države in cerkva prepleta.

Vse večinsko katoliške tranzicijske države, razen Slovenije, so izkoristile pripravljenost Svetega sedeža, da ustanovi najvišjo cerkveno obliko, to je ordinariat ali škofijo,

ki jo vodi škof, in tako pomaga državi pri uresničevanju njene obveznosti zagotavljati versko svobodo tudi v nekaterih državnih ustanovah. Tako sta se povečala zadovoljstvo in ponos vernih vojakov v domovini ter na mednarodnih misijah. Vojake nekdanjih socialističnih dežel Litve, Poljske in Slovaške, vseh naših sosed Avstrije, Hrvaške, Italije in Madžarske, eksemplarično sekularnih držav, kot so Francija, Nizozemska in ZDA, obiskujejo vojaški škofje. Če vojaka obiše najvišji predstavnik njegove vere, mu to izboljša samopodobo in samozavest. Če ve, da je k temu prispevala država, ki ji služi, mu to nekaj pove o odnosu države do njega, njegovega poklica in poslanstva. Sveti sedež z ordinariatom kot najvišjo cerkveno strukturo daje priznanje delu in poslanstvu vojske, policije in drugim službam, torej zahtevnim poklicem, katerih pripadnikom je to ena izmed poklicnih spodbud, kar je gotovo v interesu države.

5.3 Slovenija

Deset let obstoja in razvoja Vojaškega vikariata je uspešen projekt MO in SV, v tujini utrjuje njen ugled in v domovini zadovoljstvo njenih pripadnikov. Pogloblja spoštovanje človekovega dostojanstva ter človeško in duhovno razsežnost SV in njenih pripadnikov. Raziskave potrjujejo, da je duhovna oskrba dobro sprejeta in priljubljena. S sklenitvijo sporazuma bi država z enim aktom za več področij rešila odprto vprašanje najštevilčnejše verske skupnosti v Sloveniji in sledila zgledu primerljivih evropskih držav. Zvišala bi raven zagotavljanja ustavne pravice do verske svobode, kar je evropska in svetovna težnja, podprta z dejstvom, da je verska svoboda po slovenski ustavi ustavna pravica višje ravni.

Tako kot druge primerljive države bi izkoristila pripravljenost Svetega sedeža, da za Slovensko vojsko, policijo in zapore kot posebne državne ustanove, katerih pripadniki opravljajo posebno zahtevne naloge, ustanovi najvišjo cerkveno obliko, in sicer ordinariat ali škofijo, ter tako da priznanje Republiki Sloveniji. Slovenski škofovski konferenci bi pomagala pregledneje in preprosteje urediti delovanje te službe in pristojnost nad vikarji sodelujočih ustanov. Tako bi dobila večji pomen v mednarodnem okolju. Obrambno-varnostni ordinariat bi sedanji duhovni oskrbi vojske, policije in zaporov dal pravnoformalen cerkveni status, predviden s cerkvenimi predpisi.

To bi bila naravna pot razvoja odnosov s Svetim sedežem in dograjevanja že sprejetega splošnejšega sporazuma s Svetim sedežem, področnega sporazuma s Slovensko škofovsko konferenco in drugih aktov.

Z imenovanjem vojaškega škofa bi se povečali ugled SV v domovini in posebno na mednarodnih misijah ter zadovoljstvo in ponos vojakov katoličanov, saj bi jih obiskoval ter zastopal njihov najvišji verski predstavnik. To bi jim dokazovalo pozitiven odnos države do njih, njihovega poklica in poslanstva.

Sporazum in ustanovitev ordinariata bi zahtevala minimalne spremembe sedanjega stanja in za državo ne bi predstavljala dodatnih stroškov.

Glede na predstavljene ureditve v drugih evropskih državah je pričakovati pozitiven učinek podpisa sporazuma na podobo Slovenije v mednarodnem kontekstu.

Kako pa ustavna odločba vpliva na prizadevanje za sklenitev sporazuma oziroma na preizkus temeljne ničelne hipoteze?

Ker so bili v javnosti in v predlogu Državnega sveta za ustavno presojo prisotni očitki o neustavnosti državnega financiranja verskih skupnosti in ureditve duhovne oskrbe v državnih ustanovah, ki so zdaj z ustavno odločbo zavrjeni, bo predlagatelj sporazuma imel bolj trdno argumentacijo, kot bi jo imel pred ustavno presojo. Prepoved zaposlitve duhovnikov v zaporih na možnost sklenitve sporazuma ne vpliva in se ga še vedno lahko sklene za vse tri ustanove, saj zaposlitev duhovnikov v državni ustanovi ni pogoj za ordinariat niti za sporazum. V osnutku sporazuma, ki ga je Ministrstvo za obrambo dne 27. 11. 2007 poslalo v vladni postopek, je na primer možnost zaposlitve opredeljena v naslednji določbi: »Osebjem ordinariata, ki je potrebno za opravljanje nalog iz tega sporazuma, se lahko na ordinarijev predlog v skladu s pravnim redom Republike Slovenije zaposli na ustreznih delovnih mestih v državnih organih.« Če pravni red RS ne omogoča zaposlitve na primer zaporniških duhovnikov, je mogoče najti drugo rešitev. Pri Svetem sedežu je volja za sklenitev sporazuma in dogovarjanje o njegovi vsebini, o čemer priča tudi izjava državnega tajnika Tarcisia Bertoneja po pogovoru s predsednikom vlade RS Borutom Pahorjem 12. 6. 2010. Bertone je poudaril, da mnoge, tudi tipično laične, države sprejemajo ordinariat kot korak h kakovostnejši verski oskrbi in pomoči vsem zaposlenim v vojski in njihovim družinam, kot doprinos miru in v korist varnosti države. »Vatikan ima sklenjene dogovore z državami po vsem svetu. Če izpostavim na primer dogovor z Brazilijo, ta vključuje tudi poseben dogovor glede vojaškega ordinariata. To so lahko primeri, kako se lotiti takih vprašanj brez predsodkov ali neracionalnih čustev, temveč z realizmom,« je dejal Bertone. (STA, 2010)

Sklep V Evropi in EU najdemo zelo različne ureditve odnosa med državo in verskimi skupnostmi, vendar je opazen trend zmanjševanja razlik in približevanja modelu prijazne ločenosti. Razlike so manjše na področju izpovedovanja vere v zasebnem življenju, večje pa na področju izpovedovanja vere v javnosti. V večini držav imajo verske skupnosti pomembno mesto na različnih področjih družbenega življenja in skrbijo tudi za duhovno oskrbo vojakov. Vse večinsko katoliške tranzicijske države so se uspešno vključile v Nato, v nekaj letih pa bodo vse tudi v EU. Slovenija je bila med uspešnejšimi.

Tudi na področju duhovne oskrbe vojakov deset let obstoja Vojaškega vikariata utrjuje ugled SV v tujini in zadovoljstvo njenih pripadnikov doma in na misijah. Naslednji korak na tem področju je ustanovitev vojaškega ordinariata, ki ga druge večinsko katoliške tranzicijske države že imajo. Po presoji do zdaj zapsanega lahko z majhno verjetnostjo napake zavrnemo postavljene hipoteze, povezane s prizadevanji za ustanovitev ordinariata.

Da državno financiranje verskih skupnosti ni v neskladju s slovensko ustavo, je odločilo ustavno sodišče, primerjava z zakonodajo in prakso drugih držav pa pokaže, da svoje ustave, od katerih mnoge vsebujejo določbo o ločenosti, tako razumejo tudi drugod.

Sklenitev sporazuma ni v nasprotju z ustavnim načelom enakopravnosti verskih skupnosti. Enakopravnost pomeni enako obravnavanje enakih in različno obravnavanje različnih. Enako obravnavanje različnih lahko pomeni diskriminacijo. Glede na mednarodnopravno organiziranost Katoliške cerkve je treba upoštevati njeno posebnost, da na ta način ureja te zadeve. Tako so ravnale druge države in tudi Slovenija, ki je s Svetim sedežem en sporazum že sklenila. Tak način urejanja v 21. členu predvideva tudi ZVS.

Sklenitev sporazuma ni v nasprotju z načelom ločenosti. Tudi to sledi iz primerjave z drugimi državami in iz ustavne presoje prvega sporazuma RS s Svetim sedežem. Celo obratno velja: ločenost je pogoj za sklenitev sporazuma. Prav dejstvo, da se (z dogovarjanjem in pogajanjem) oblikuje in potem sklene sporazum, pomeni in dokazuje, da gre za dva avtonomna subjekta, kar je bistvo ločenosti države in cerkva.

Uspešnost duhovne oskrbe v SV, potrjena z empiričnimi raziskavami, in podatki o drugih državah, ki to oskrbo razvijajo, nas vodijo k zavrnitvi hipoteze o skrčenju ali ukinitvi duhovne oskrbe.

Bi se bilo treba sklenitvi sporazuma s Svetim sedežem izogibati? Ne. Tako izogibanje bi bilo za članico EU neprimerno, saj Pogodba o delovanju Evropske unije določa, da Evropska unija cerkvam priznava njihovo identiteto in poseben prispevek »ter z njimi vzdržuje odprt, pregleden in reden dialog«. Sveti sedež ima v mednarodnem merilu velik ugled. Od leta 2009 vzdržuje diplomatske odnose s 178 državami, med drugim tudi z Rusko federacijo, EU, Suverenim malteškim viteškim redom in PLO, pri OZN pa ga zastopa stalni opazovalec. Ravnanje drugih držav in tudi Slovenije, ki je v preteklosti že sklenila en sporazum, zahteva zavrnitev te hipoteze.

Spoznanja, ki jih daje študija, vsebina 5. poglavja in posebej razdelka 5.3, dajejo zanesljivo podlago, da **zavrնemo** temeljno ničelno hipotezo, da bi bilo smotno prekiniti priprave in prizadevanja za podpis sporazuma med RS in Svetim sedežem o duhovni oskrbi v obrambnih silah in policiji ter zavodih za izvrševanje kazenskih sankcij. To pomeni, da je smiselno nadaljevati prizadevanja za podpis sporazuma.

Literatura

1. Čepar, D., 2000. *Duhovna oskrba vojakov v Evropi in Natu. Vojsstvo*, 7, str. 85–104. Ljubljana: MO RS.
2. Čepar, D., ur., 2008. *Država in vera v Sloveniji*. Ljubljana: Urad Vlade RS za verske skupnosti.
3. Čepar, D., 2010. *Duhovna oskrba vojakov v Evropi in Natu s poudarkom na ureditvi duhovne oskrbe katoličanov, 1. del, št. 812-4/2010-11*. Ljubljana: MO RS. http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/dokumenti/20100719_duhovnaoskrba_studija.pdf, 16. 8. 2010.
4. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS* (13. 6. 1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994).
5. Ferrari S., 2003. *Conclusion: Church and State in Post-Communist Europe*. V Ferrari S., Durham W.C., Jr., ur. *Law and Religion in Post – Communist Europe*. Leuven: Peeters, str. 411–427.
6. Jelušič L., Garb M., Vegič V., Trifunović J., 2004. *Slovenska vojska v mirovnih operacijah: cilji in rezultati prve faze empiričnega raziskovanja. Slovenska vojska, letnik 12, št. 5, priloga, str. 1–15*.
7. Juvan J., 2009. *Vojak na misiji v službi domovine. V: Garb M., Jelušič L., Juvan J., Vuga J. SV v mednarodnih operacijah in na misijah, Rezultati empiričnih raziskovanj v letih od 2003 do 2008. Slovenska vojska, št. 13, str. 11–25*.
8. Maychrzak, A., Etzioni A., 1984. *Methods for policy research*, London: NewBury Park.
9. MO, 2007. *Obvestilo o uskladitvi št. 2, št. dopisa 093-6/2007-15*, 27. 11. 2007.
10. Plut, J., 2002. *Za pravice človeka*. Ljubljana: Družina.
11. *Pogodba o delovanju Evropske unije, UL Evropske unije SL C 115/49, 9. 5. 2008*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:SL:PDF>.
12. Robbers G., 2005. *State and Church in the European Union*. V Robbers, G., ur. *State and Church in the European Union*. Baden-Baden: Nomos.
13. Scheuch E. K., 1990. *The Development of Comparative Research: Towards Causal Explanations*. V Oyen E., ur. *Comparative Methodology: Theory and Practice in International Social Research*, London: Sage/ISA.
14. STA, 2010. *Pahor po pogovoru z Bertonejem: Rešeno vprašanje sedeža apostolske nunciature*, 12. 6. 2010, 16 : 58.
15. *Ured za odnose s javnošču, 2010. Vatikan: Razmjena ugovora o dušobrižništvu katoličkih vjernika u OS BiH*. <http://www.mod.gov.ba/hr/vijest.asp?id=1658>, 16. 9. 2010.
16. *Ustava Republike Slovenije, URS, UL RS, št. 33I/1991-I*.
17. *Ustavno sodišče RS, Odločba št. U-I-92/07-23, UL RS št. 46/2010*.
18. *Zakon o obrambi, uradno prečiščeno besedilo, ZObr-UPB1, UL RS, št. 103/2004*.
19. *Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih, BHSPV, UL RS-MP, št. 4/2004*.
20. *Zakon o službi v Slovenski vojski, ZSSloV, UL RS, št. 68/2007*.
21. *Zakon o verski svobodi, ZVS, UL RS, št. 14/2007*.